

Lär av Storbritanniens avskräckande exempel

Dagens Industri den 20 januari 2016

Svenska politiker har vid upprepade tillfällen valt att straffbeskatta vinster inom energisektorn. Nu senast är det Stefan Löfvens regering som har höjt skatten på kärnkraft. Liknande höjningar gjordes även under Fredrik Reinfeldts och Göran Perssons regeringar, något som gav kortsiktiga lättnader i budgeten, men som skadade producenternas förtroende för elmarknaden.

Därmed hotas nyinvesteringar i elproduktion. Läget förvärras av de plötsliga kärnkraftsnedläggningarna. Det är inte bara elförsörjningen som står på spel, risken finns att Sverige inom några år kommer att tvingas följa Storbritanniens exempel och återreglera elmarknaden för att säkerställa nyinvesteringar.

Elmarknaden avreglerades under 1990-talet, vilket medförde att produktionen effektiviserades. Avregleringen ledde även till kostnadseffektiva investeringar, åtminstone till en början. Investeringar i elproduktion kräver mycket stora initiala investeringar, som skrivs av på 10 till 50 år.

Detta gäller särskilt anläggningar med låga koldioxidutsläpp, såsom kärnkraft, vattenkraft, vindkraft och solkraft, som har förhållandevis låga rörliga kostnader när driften väl har startat.

Situationen har förvärrats av att politiker valt att ge massivt ekonomiskt stöd till "rätt" produktion, klassad som miljövänlig, vilket i sin tur har drivit ned elpriset även för "fel" produktion. Situationen är likartad inom hela EU.

Storbritannien, som först visade vägen genom att avreglera elmarknaden för snart 25 år sedan, återreglerade för ett par år sedan stora delar av den.

I Storbritannien är det numera regeringen som bestämmer hur mycket som ska investeras inom varje produktionslag, och producenterna får med olika arrangemang, kapacitetsbetalningar och garanterade elpriser, betalt för att göra de nyinvesteringar som regeringen önskar.

Ur en investerares synvinkel är avtal med regeringen att föredra, eftersom kompensation då säkras även för det fall att politikerna i ett senare skede fattar ofördelaktiga beslut. Kapacitetsbetalningar och garanterade elpriser försämrar marknadseffektiviteten, och elmarknaden riskerar att bli offer för ökad lobbyism och kortsiktiga politiska avvägningar.

Den typen av arrangemang kan dock vara enda sättet att undvika elbrist, när investerare har tappat förtroendet för politikerna.

En annan lärdom från Storbritannien är att läget förvärrades när behovet av nyinvesteringar blev akut. En eventuell elbrist slår hårdare mot konsumenterna – och politikerna – än mot elproducenterna. Producenternas förhandlingsläge förbättras vid en hotande elbrist; de kan vänta ut regeringen tills de blir lovade riktigt bra villkor.

Regeringens höjning av skatten på kärnkraft förväntas nu leda till att flera svenska kärnkraftverk läggs ned. Kärnkraftsproducenterna annonserade förra året att fyra kärnkraftsreaktorer kommer att stängas i förtid.

Nu menar Vattenfall att alla tio kärnkraftsreaktorer riskerar att stängas i förtid på grund av olönsamhet. Regeringen öppnar därför för att sänka skatten så att driften i de sex återstående kan säkras.

Trots detta kan Sverige inom ett par år, precis som Storbritannien tidigare, vara i ett akut läge med hotande elbrist. För att undvika det bör den sittande regeringen helt avveckla straffbeskattningen av kärnkraft och vattenkraft. På så sätt kan politikerna vinna tid, vilket behövs om de ska kunna återvinna investerarnas förtroende.

I annat fall är risken stor att Sverige, för att undvika elbrist, kommer att tvingas följa Storbritanniens exempel och återreglera stora delar av elmarknaden. En åtgärd som innebär minskad effektivitet och dyrare framtida el, eftersom stora delar av samhällsvinsten från elmarknadens avreglering går förlorad.

Pär Holmberg, teknologie doktor och docent i nationalekonomi
Institutet för Näringslivsforskning, IFN